

ALINA RYNIO

ATRAKCYJNOŚĆ PEDAGOGICZNEGO PRZESŁANIA JANA PAWŁA II

Mając za sobą interesujące badania w zakresie integralnego wychowania w myśli Jana Pawła II¹, w niniejszej publikacji chcę ukazać zaledwie kilka argumentów potwierdzających obiektywną wartość i aktualność papieskiego przesłania pedagogicznego. W pierwszej kolejności przedstawię sposoby rozumienia istoty wychowania ujmowanego w aspekcie jego integralności, nowości i wzajemnego obdarzania człowieczeństwem. W części drugiej wskażę na teologiczno-antropologiczne źródła owej atrakcyjności. Następnie przywołam argumenty przemawiające za metodyczną wartością analizowanego nauczania. Na koniec zasygnalizuję nadzieje związane z owym przesłaniem dla współczesnych wychowujących.

I. PAPIESKIE SPOSOBY ROZUMIENIA ISTOTY WYCHOWANIA

Wychowanie w nauczaniu Jana Pawła II, a jeszcze wcześniej Kardynała Karola Wojtyły, ma różne ujęcia i oprócz aspektu pedagogicznego, socjologicznego i psychologicznego zakłada perspektywę ontyczną. Należy ją rozpatrywać od strony antropologicznej, aksjologicznej i teologicznej. Istotę wychowania Jan Paweł II upatruje w tym „ażeby człowiek stawał się coraz

Dr hab. ALINA RYNIO – adiunkt, kierownik Katedry Pedagogiki Chrześcijańskiej w Instytucie Pedagogiki na Wydziale Nauk Społecznych KUL; adres do korespondencji: Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin; e-mail: memor@kul.lublin.pl

¹ Por. A. R y n i o, *Integralne Wychowanie w myśli Jana Pawła II*, Lublin 2004. Niniejszy artykuł, odwołując się do treści tej publikacji, jest próbą wybiórczego przywołania argumentów przemawiających za potrzebą pogłębionej znajomości papieskiej wizji wychowania.

bardziej człowiekiem, ażeby bardziej «był», a nie tylko więcej «miał» – aby [...] poprzez wszystko co «ma», co «posiada», umiał bardziej i pełniej być człowiekiem – to znaczy ażeby również umiał bardziej «być» nie tylko «z drugimi», ale i «dla drugich»² Tak rozumiane wychowanie ma podstawowe znaczenie dla kształtowania postawy względem siebie, Boga, a także stosunków międzyludzkich i społecznych. Uwzględnia dwutysięczną tradycję Kościoła i powszechne powołanie do świętości.

Warto zauważyć, że papieskie pojęcie „uczłowieczania” na drodze wychowania bynajmniej nie zostało zaczerpnięte z teorii wychowania. Jan Paweł II nie był teoretykiem wychowania, ale teologiem i filozofem. Pojęcie to znaleźć możemy w homilii wygłoszonej do rodzin z Braga w Portugalii, w dniu 15 maja 1982 r. Rozwijając znaczenie tego słowa, Papież wyjaśnia, iż „człowiek, będąc człowiekiem od pierwszej chwili swego poczęcia w łonie matki, stopniowo uczy się być człowiekiem – i ta podstawowa wiedza utożsamia się właśnie z wychowaniem” Od niego zależy przyszłość człowieka, rodziny i całej ludzkości. Odczytując tok rozumowania Jana Pawła II, w niniejszej publikacji spróbuję przybliżyć podstawowe wymiary owej „uczłowieczającej funkcji wychowania” Wymiary te przejawiają się w odpowiedzi na pytania: ku czemu należy dążyć na drodze wychowania i co w tym wychowaniu, będącym prawem i powinnością przede wszystkim rodziców, jest najistotniejsze? Opierając się na analizie papieskiego przesłania, warto zdać sobie sprawę, że słowo „wychowywać” znaczy tu bardzo wiele. Wśród różnorodnych znaczeń na czoło wysuwa się „wzrastanie w pełni człowieczeństwa, w pełni życia” Pełnię tę ma człowiek z Boga w Chrystusie, za pośrednictwem Ducha Świętego. I w tym znaczeniu jest to wychowanie sięgające prawdy początku, uwzględniające przeznaczenie każdego człowieka do udziału w chwale zmartwychwstałego Syna Maryi, zaś papieską naukę o wychowaniu można ująć w ramy żywej pedagogii wiary, wiążącej człowieka z Bogiem i z ludźmi w osobie Jezusa Chrystusa.

Owa pedagogia wiary pozwala wyodrębnić specyficzne dla papieskiego nauczania płaszczyzny wychowania. Są nimi: wychowanie osobowe, moralno-społeczne, kulturowe i religijne. Istotnymi kierunkami tego wychowania,

² J a n P a w e ł II, „W imię przyszłości kultury” *Przemówienie w UNESCO. Paryż 2 czerwca 1980*, [w:] *Wiara i kultura. Dokumenty, przemówienia i homilie*, wybór tekstów i oprac. M. Radwan, S. Wylęzek, T. Gorzkulanka, Rzym–Lublin 1988, s. 58-59; zob. też t e n ż e, *Teologia kultury. Wybór tekstów*, [w:] „Poznać człowieka w Chrystusie” *Jan Paweł II o godności ludzkiej*, Częstochowa 1983, s. 203.

ujmowanego przez pryzmat celów i zadań, są: formowanie się myślenia etycznego, wierność Bogu, sumieniu, zasadom i ludziom, mądrość, prawda, wolność, dobro, świętość, szczęście, nawrócenie, nadzieja, miłość, odpowiedzialność czy przynależność. Przy czym lista ta nie ma charakteru zamkniętego.

W papieskim sposobie rozumienia wychowania podkreślana jest specyfika wzrastania w człowieczeństwie ze świadomością „tego, kim się jest i kim być się powinno” W świadomości tak zorientowanej tkwi siła osoby, jej ideał i to, co do niego prowadzi. Najprostszą drogą prowadzącą do realizowania ideału bycia osobą jest odkrycie prawdy o samym sobie, własnym powołaniu i świecie oraz życie ową prawdą niezależnie od okoliczności. Treści wychowania odnoszone są tu do ontycznych korzeni osoby ludzkiej. Są nimi: samopoznanie, rozumność, doświadczenie wolności, przeżycie sprawstwa czynu, wstyd, wina i grzech, miłość i śmierć, samozależność czy samopanowanie. Jan Paweł II, budząc świadomość bycia osobą i świadomość działania, zwraca uwagę na potrzeby wpisane od początku w ludzkie serce. Potrzebami tymi są: miłość, prawda, dobro, piękno i szczęście.

Już z powyższych spostrzeżeń wnioskować można, że w nauczaniu Jana Pawła II mamy do czynienia z uniwersalnym i integralnym wychowaniem osoby człowieka żyjącego pod każdą szerokością geograficzną i w każdych warunkach. Analizując istotne cechy tego wychowania, zyskujemy świadomość, jakiego człowieka chce wychować Jan Paweł II.

1. *Nowość życia wpisana w ideał integralnego wychowania osoby*

W ideał tego wychowania wpisana jest nowość życia polegająca na przyłgnięciu do prawdy, dobra i piękna, które mają swoje źródło w Bogu żywym i obecnym, objawiającym się w osobie Jezusa Chrystusa. Jan Paweł II, widząc w Nim źródło, podstawę i ostateczny autorytet moralny, wskazuje na wartość przynależności i wierności Bogu. Przez pryzmat tej przynależności i oddania siebie do dyspozycji Temu, Który z niczego powołuje człowieka do istnienia, każe patrzeć na rzeczywistość, nie wyłączając z niej ludzkiego grzechu i nieadekwatności. Stąd wychowanie, jakie proponuje, uczy nie tylko cnoty, czyli sprawności, przyzwyczajenia trudno osiągalnego, ale uczy też bólu grzechu, prostoty serca i budowania własnego życia i życia naszych bliźnich na pewności, że niezależnie od sytuacji i okoliczności człowiek jest przez Boga miłowany miłością miłosierną. Oparte jest ono na pamięci wiel-

kich dzieł Boga, osobistej relacji z Nim i tym wszystkim, co od Niego pochodzi. To, co Jan Paweł II mówi, dotyka serca człowieka i z nim koresponduje. Dotykając życia ludzkiego i tego wszystkiego, co się nań składa, Ojciec Święty apeluje o czystość i pokorę myśli. Głosząc orędzie wiary, nadziei i miłości, Papież uczy, jak pokonywać wszystko, co negatywne, jak współżyć z innymi, jak kochać, by „smakować” jedność, a przez to spełnić się na wieczność.

Swoich słuchaczy, i to bez względu na wiek, traktuje jako świadków i powierników prawdy. Oczekuje, że słuchający go, poznając normatywną moc prawdy i doświadczając miłości Boga, oddając siebie Bogu do dyspozycji, zaczną promieniować poznana prawdą i miłością.

Innym sposobem ujmowania istoty wychowania wskazującym na cel jest przeświadczenie, że „człowiek w pełni wychowany, zdolny wychowywać sam siebie i drugich, to człowiek w pełni dojrzały we wszystkich wymiarach i możliwościach” Mając na względzie papieski sposób ujmowania istoty wychowania przynależącego do *cultura animi*, rozumianej jako dojrzewanie człowieka we wszystkich jego zdolnościach i wymiarach, należy zauważyć, że ma ono uczyć człowieka poznawania rzeczywistości i wychowywać go tak, aby stawał się człowiekiem w całości swego istnienia i relacji międzyludzkich. Przy czym „człowiek nie może zrealizować siebie w pełni, zrealizować w pełni swego człowieczeństwa, jeśli nie żyje nadprzyrodzonym wymiarem swego własnego istnienia w świecie i swym związkiem z Bogiem”³ Dzieje się tak dlatego, że właściwe znaczenie wychowania człowieka objawia odwieczne Słowo Ojca, „które stając się człowiekiem, objawiło człowiekowi jego własne człowieczeństwo i jego pełny wymiar, to znaczy synostwo Boże”⁴.

W świetle tak formułowanej istoty wychowania szczególnego znaczenia nabiera fakt „bycia człowiekiem”, jak również wszystko to, co człowiek „ma” i „posiada”, czyli to, co człowiekowi zostało jakoś „dane i zadane”, za co ponosi on odpowiedzialność. Tym zaś, co zostało mu dane i zadane, jest jego własne człowieczeństwo i pragnienie postępu ku „bardziej ludzkiemu światu” i „ludzkiemu życiu” Wyrażenia te mają charakter nie tylko kwalifikujący, ale

³ J a n P a w e ł II, „W dziele kultury Bóg zawarł przymierze z człowiekiem” *Przemówienie do świata kultury Rio de Janeiro 1 lipca 1980*, [w:] J a n P a w e ł II, *Wiara i kultura*, s. 85.

⁴ „*Gratissimam sane*” *List do Rodzin z okazji Roku Rodziny*, [w:] *Wybór listów Ojca Świętego Jana Pawła II*, red. P. Słabek, J. Jękot, Kraków 1997, t. 1, s. 310.

i postulatywny, o czym świadczy występowanie przysłówka „bardziej” Niezależnie też od szczegółowych treści, jakie ten niesłychanie pojemny termin niesie ze sobą, trzeba w nim podkreślić uzależnienie wizji nowego świata i wychowania od przyjmowanej koncepcji człowieka. Termin „bardziej ludzki świat”, odniesiony do wychowania, pojawia się w nauczaniu Jana Pawła II w kontekstach wyraźnie nawiązujących do wypowiedzi soborowych. Niejednokrotnie jest to wołanie o „pełną prawdę o człowieku”⁵, realizującym się na drodze „prawdziwego”⁶, „integralnego”⁷ i „pełnego rozwoju”⁸ Przy czym celem i szczytem tego rozwoju jest przede wszystkim sam człowiek stanowiący jego podmiot⁹ Aby jednak rozwój odpowiadał naturze człowieka stanowiącej podstawę dla wychowania, musi on w obrębie swej definicji mieć na uwadze ludzkie dążenie do prawdy, moralność i związek człowieka z Bogiem. Musi uwzględniać ludzką transcendencję¹⁰ Nie dziwi zatem fakt, o czym była już mowa wcześniej, iż papieska wizja wychowania jest warunkowana koniecznością zdobycia pełnej prawdy o człowieku i koniecznością właściwego, realistycznego jej odczytania. Przy czym pełna prawda o człowieku nie jest tu bynajmniej idealizowana. Wyraża się to w odczytaniu statusu ontycznego człowieka jako osoby, a więc szczytowej formy bytowania w całym uwarunkowaniu płynącym z natury. Chodzi o przygodność, kruchość, niewystarczalność, wreszcie grzeszność. Integralna wizja wychowania człowieka nie może nie dostrzegać tych elementów w jego naturze, które z jednej strony stanowią źródło bycia wychowywanym, a z drugiej – utrudniają jego realizację. Autentyczne wychowanie jest dla Jana Pawła II wychowaniem integralnym w swej strukturze i treści. Najpierw wymaga uznania integralności bytu ludzkiego, w którym tak cielesność, jak i duchowość – mimo ich naturalnego powiązania – są nieredukowalne do siebie.

⁵ Zob. J a n P a w e ł II, Encyklika *Centesimus annus*, nr 41, [w:] *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 1996.

⁶ J a n P a w e ł II, Encyklika *Sollicitudo rei socialis*, nr 9, 35, 42 oraz Encyklika *Centesimus annus*, nr 29, [w:] *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, zob. też: t e n ż e, Posynodalna adhortacja apostolska *Christifideles laici*, nr 42, [w:] *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. I, Kraków 1996.

⁷ Posynodalna adhortacja apostolska *Christifideles laici*, nr 32.

⁸ Tamże, nr 28, 32.

⁹ Por. J a n P a w e ł II, Encyklika *Laborem exercens*, nr 18.

¹⁰ J a n P a w e ł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, nr 6; por. także: Encyklika *Sollicitudo rei socialis*, nr 28, 33 oraz Encyklika *Centesimus annus*, nr 29.

Realizowanie tak rozumianej istoty wychowania zakłada refleksję nad własnym doświadczeniem i zamiłowanie do obiektywnej prawdy. W szczególności dotyczy ono człowieka młodego, potrzebującego wychowania do harmonijnego wzrostu. W relacji do młodych Jan Paweł II mówi o „sztuce wychowania pozytywnego ukazującej dobro właściwych i angażujących doświadczeń, urzekających szlachetnością i pięknem” Co więcej, jest to „sztuka pomagania młodym w «wewnętrznym wzrastaniu»” Dokonuje się to przez rozbudzanie ich wewnętrznej wolności oraz przez „przewyciężanie zewnętrznych uwarunkowań i formalizmów” Do istoty tej sztuki należy „pozyskiwanie młodzieńcych serc, by z radością i zadowoleniem zapalać je do dobra, prostując wypaczenia i przyspasabiając je do przyszłych zadań poprzez rzetelną pracę nad charakterem”¹¹ Owo „pozyskiwanie” odbywa się na drodze prawdziwego bycia do dyspozycji młodzieży, szczerzej życzliwości i umiejętności dialogu.

2. Wychowanie jako „sztuka wzajemnego obdarzania człowieczeństwem” i „twórczość o przedmiocie najbardziej osobowym”

Ujmując wychowanie jako „sztukę” Jan Paweł II zauważa, że wychowanie – jeden z rodzajów ludzkiej działalności – jest świadomym i celowym działaniem zachodzącym między wychowawcą a wychowankiem, przede wszystkim polegającym „na wzajemnym obdarzaniu człowieczeństwem” Wymaga szczególnej postawy wychowawcy i całego zespołu wychowującego, domaga się też adekwatnych sposobów i poczynań opartych na przekonaniach płynących z rozumu i wiary. W Liście do Rodzin *Gratissimam sane*, opublikowanym z okazji Roku Rodziny w 1994 r., czytamy, iż wychowanie to „obdarzanie dwustronne [...]. Rodzice obdarzają swym dojrzałym człowieczeństwem nowo narodzonego człowieka, a ten z kolei obdarza ich całą nowością i świeżością człowieczeństwa, które z sobą przynosi na świat. Nie przestaje to być aktualne również w przypadku dzieci ułomnych i niedorozwiniętych fizycznie lub psychicznie. Pod tą postacią również objawia się człowieczeństwo, które może być wychowawcze i to w szczególny sposób”¹²

¹¹ J a n P a w e ł I I, „*Juvenum Patris*” *List Ojca Świętego Jana Pawła II do umiłowanego syna Egidio Vigano, przełożonego generalnego Towarzystwa Salezjańskiego, w setną rocznicę śmierci św. Jana Bosko*, p. 8, [w:] *Wybór Listów Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. II, Kraków 1997.

¹² S. 309.

Rodzicielstwo – jako pierwszy i podstawowy fakt obdarzania człowieczeństwem – otwiera przed rodzicami i dziećmi daleko wiodącą perspektywę. Zdaniem Jana Pawła II „zrodzenie co do ciała oznacza początek dalszego «rodzenia», stopniowego i wielostronnego rodzenia poprzez cały proces wychowania”¹³ opartego na „zasadzie czci”, czyli afirmacji człowieka jako człowieka. Bezpośrednimi wychowawcami w stosunku do swoich dzieci pozostają zawsze na pierwszym miejscu rodzice. Są wychowawcami, ponieważ są rodzicami¹⁴, a wychowanie „[...] jest zawsze emanacją ojcostwa i macierzyństwa. W ten sposób jest zawsze związane z rodziną i związane z Bogiem Ojcem”¹⁵, który nadal oczekuje od człowieka, aby był poznany i wybrany jako wzór, absolut, ideał osobowy. Z analiz nauczania papieskiego wynika jednoznacznie, iż ojcem i matką jest się z powołania i przeznaczenia do odzwierciedlenia podobieństwa do samego Boga. W Nim jest moc, ale i pomoc dla tych, którzy chcą według tego obrazu się spełniać. Ojciec Święty uczy też, iż „aby człowiek wzrósł i został wychowany, nie starczy jednego życia”¹⁶ Wszyscy inni uczestnicy procesu wychowawczego działają poniekąd w imieniu rodziców, na podstawie ich zgody, a w pewnej mierze nawet na ich zalecenia.

Proces wychowawczy prowadzi do fazy, do której się dochodzi wtedy, gdy po osiągnięciu pewnego stopnia dojrzałości psychofizycznej „człowiek zaczyna wychowywać się sam”¹⁷ Z biegiem czasu owo samowychowanie przetrasta dotychczasowy proces wychowawczy, nie przestaje jednak z niego wyrastać. „Młody człowiek spotyka nowe osoby i nowe środowiska, w szczególności nauczycieli i kolegów w szkole, którzy zaczynają odgrywać w jego życiu wpływ wychowawczy, dodajmy: dodatni albo ujemny”¹⁸

W kontakcie z wychowankiem wychowawca, zmierzając do doprowadzenia w nim trwałych zmian w jego postawie, pamiętać musi o tym, że „człowiek jest powołany do życia w prawdzie i miłości” i „że każdy urzeczywistnia siebie przez bezinteresowny dar z siebie samego” Prawdy te Jan Paweł II

¹³ Tamże, s. 311.

¹⁴ Tamże, s. 310.

¹⁵ *Agli operatori scolastici nel Duomo di Torino – 4 settembre 1989*, [w:] *Pensieri del magistero di Giovanni Paolo II*, Roma 1989, s. 97.

¹⁶ *Omelia a Prato, in Piazza Mercatale – 19 marzo 1986*, [w:] *Pensieri del magistero*, s. 96.

¹⁷ *List do Rodzin*, s. 310.

¹⁸ Tamże.

odnosi zarówno do tych, którzy wychowują, jak i tych, którzy są wychowywani. Mając na względzie fakt, iż „wychowanie jest procesem, w którym wzajemna komunია osób dochodzi do głosu w sposób szczególny”, w wychowawcy widzi on osobę, która „rodzi” w znaczeniu duchowym.

Jan Paweł II na wiele lat przed swoim pontyfikatem podkreślał wielokrotnie, że „wychowanie to twórczość o przedmiocie najbardziej osobowym”¹⁹ W licznych spotkaniach z młodzieżą różnych kontynentów, w orędziach, z jakimi się do niej zwraca, a zwłaszcza w liście z 1985 r. stwierdza: „Chodzi tu zarazem o pełną i dogłębną autentyczność człowieczeństwa, o takąż *autentyczność* rozwoju *ludzkiej osobowości*, kobiecej czy męskiej, z wszystkimi właściwościami, jakie stanowią niepowtarzalny rys tej właśnie osobowości, a równocześnie wywołują wieloraki rezonans w życiu środowisk i wspólnot, poczynając od samej rodziny. Każdy z Was ma w jakiś sposób przyczynić się do *bogactwa* tych *wspólnot* przede wszystkim *przez to, kim jest*”²⁰ Jan Paweł II uważa, że „w takim ujęciu wychowanie może być równocześnie uważane za prawdziwe apostołstwo” Swoje stanowisko w tym względzie uzasadnia faktem, iż tak rozumiane wychowanie „jest wspólnym uczestnictwem w prawdzie i miłości, w tym ostatecznym celu, który stanowi powołanie człowieka ze strony Boga Ojca, Syna i Ducha Świętego”²¹ Wysiłki wychowawcy mogą być uwieńczone powodzeniem lub porażką. Zarówno wychowawca, jak i wychowanek oddziałują na siebie. Następuje między nimi przepływ informacji, dokonuje się komunikacja społeczna i wymiana darów. Kto wpływa na drugiego, jednocześnie mu coś przekazuje.

3. Przyczyny podejmowania działalności wychowawczej

Przyczyn podejmowania działalności wychowawczej należy szukać także w założeniach papieskiej antropologii teologicznej. Wskazuje ona na istnienie w człowieku dysharmonii będącej następstwem grzechu pierworodnego. Inspiracją do podjęcia zagadnień związanych z wychowaniem są też dla Jana Pawła II założenia antropologii filozoficznej, społecznej i kulturowej. Mając na względzie antropologię kulturową, warto zwrócić uwagę na fakt, iż w nauczaniu Jana Pawła II ogólne i szerokie rozumienie kultury, analogicznie do

¹⁹ K. W o j t y ł a, *Miłość i odpowiedzialność*, Lublin 1986, s. 54.

²⁰ J a n P a w e ł I I, „*Parati semper*” *List apostolski Ojca Świętego Jana Pawła II do młodych z całego świata z okazji Międzynarodowego Roku Młodzieży*, Rzym 1985, nr 7.

²¹ Tamże, nr 308.

wychowania, zostaje doprecyzowane w określeniach opisowych i normatywnych. Także cel kultury, jakim jest integralny i harmonijny rozwój osoby we wszystkich wymiarach i zdolnościach²², dokonujący się poprzez kształtowanie jednostki i duchowe kształtowanie się społeczeństwa, jest zbieżny z celem wychowania, a „pierwszym i zasadniczym zadaniem kultury w ogóle i każdej kultury jest wychowanie”²³

Nie ulega wątpliwości, że zarysowany wyżej problem rozumienia istoty wychowania jawi się jako złożony i wieloaspektowy. Wyjaśnienie złożoności zjawiska wychowania tkwi w złożoności człowieka, od którego wychowanie bierze swój początek i stanowi apogeum jego działania. Mówiąc o nim, Jan Paweł II umieszcza je w kręgu pojęć związanych z egzystencją podmiotu, tzn. z osobowym statusem bytu ludzkiego, wyrażającym się w jego celowości, wolności, godności, sprawczości, niepowtarzalności, działaniu i odpowiedzialności.

Jan Paweł II nie definiuje wychowania w jeden określony sposób, ale sprowadza je do kształtowania człowieka w znaczeniu doskonalenia każdego indywidualnego bytu ludzkiego we wszystkich dziedzinach jego życia i działania. Jest to więc wychowanie otwarte na wartość osoby i wartości ogólnoludzkie i chrześcijańskie, ze szczególnym uwzględnieniem dobra, prawdy i piękna. Nie deprecjonując czegokolwiek, co w integralnym wychowaniu osoby ważne i znaczące, Jan Paweł II mocno eksponuje moralny aspekt wychowania. Naucza, że jest ono dla człowieka powołaniem, zadaniem, prawem i obowiązkiem, a człowiek stanowi jego podmiot, twórcę i adresata. Papież zwraca uwagę, iż wychowanie dokonuje się zawsze w relacji osoby do Boga,

²² J a n P a w e ł I I, „*W dziele kultury Bóg zawarł przymierze z człowiekiem*” *Przemówienie do przedstawicieli świata kultury, Rio de Janeiro 1 lipca 1980*, [w:] *Wiarą i kulturą*, s. 69-70.

²³ J a n P a w e ł I I, „*W imię przyszłości kultury* [...]”, *Paryż, 2 czerwca 1980*, [w:] *Wiarą i kulturą*, s. 58. Na temat roli kultury w wychowaniu w nauczaniu Jana Pawła II zob. m.in.: W. F. B e d n a r s k i, *Kultura w nauczaniu Jana Pawła II*, „*Polonia Sacra*”, 1998, nr 2, s. 11-40; L. D y c z e w s k i, *Kultura i praca w nauczaniu Jana Pawła II*, [w:] „*Żeby nie ustąpiła wiara*” *KUL przed wizytą Ojca Świętego Jana Pawła II*, Lublin 1989, s. 249-269; A. K a c z o r, *Koncepcja kultury Jana Pawła II*, „*Akcent*”, 1998, nr 3, s. 146-153; A. K o w a l s k i, *Kultura w integralnym rozwoju człowieka w świetle nauczania papieża Jana Pawła II*, [w:] *Służyć prawdzie i miłości*, Częstochowa 1986, s. 251-268; R. R y b i c k i, *Pedagogiczne treści w nauczaniu Jana Pawła II*, „*Wychowawca*”, 1995, nr 11, s. 5-7; A. R y n i o, *Jana Pawła II wizja wychowania*, [w:] *Pedagogika katolicka. Zagadnienia wybrane*, red. A. Rynio, Stalowa Wola 1999, s. 263-280; Z. S t a c h o w s k i, *Kultura w ujęciu Jana Pawła II*, [w:] *Jan Paweł II a wyzwania współczesności*, red. Z. Stachowski, Warszawa 1991, s. 25-54.

innych osób żyjących w świecie i otaczającej rzeczywistości. Terenem działalności wychowawczej i samowychowawczej jest przede wszystkim osobiste wnętrze każdego człowieka. Tak rozumiane wychowanie, mając charakter dopełniający i kształtujący naturę ludzką, jest koniecznością i powinnością wpisaną w ludzkie powołanie do odczytywania i tworzenia nowych wartości w samym sobie i wokół siebie.

II. TEOLOGICZNO-ANTROPOLOGICZNE ŹRÓDŁA ATRAKCYJNOŚCI PAPIESKIEGO PRZESŁANIA PEDAGOGICZNEGO

Po wieloletnich badaniach nad pedagogicznym przesłaniem Jana Pawła II jestem przekonana, iż obiektywna wartość papieskiej wizji wychowania tkwi przede wszystkim w przyjmowanej przezeń koncepcji osoby ludzkiej, zakotwiczonej w tradycji i Słowie Bożym. Objawia ono – jak napisze T. Styczeń – „człowieka człowiekowi, prowadząc go przede wszystkim do jego własnych źródeł, do «początku», czyli do chwili, w której ukształtowało go w pełnym bycie «na obraz Boga [...] jako mężczyznę i niewiastę» spojrzenie stwórczej Miłości”²⁴ Koncepcja ta, odsłaniając człowieka człowiekowi – jak dalej zauważa cytowany wcześniej autor – także „po upadku”, a zarazem w historycznej perspektywie odkupienia i futurologicznej wizji całkowitego spełnienia po „ciał zmartwychwstaniu”, przeniknięta jest antropologią teologiczną określaną mianem „personalizmu”, z jej szczególną katolicką odmianą zwaną „tomizmem”, w rozwój których Karol Wojtyła – Jan Paweł II – włożył swój istotny wkład. Świadectwem tego są choćby: pisana w latach 1951-1953 praca habilitacyjna pt. *Ocena możliwości zbudowania etyki chrześcijańskiej przy założeniach systemu Maksa Schelera*, dwie ważne książki – *Miłość i odpowiedzialność* (pierwsze wydanie: 1960) oraz *Osoba i czyn* (pierwsze wydanie: Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL 1968) – czy zbiór katechez środowych *Mężczyznę i niewiastę stworzył ich* (Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL 1981), nie mówiąc już o czternastu encyklikach.

Argumentując wyżej postawioną tezę o źródłach atrakcyjności papieskiej wizji wychowania, godzi się zauważyć, że Jan Paweł II w swych licznych encyklikach i listach, w homiliach i przemówieniach wygłaszanych w czasie podróży do wielu krajów akcentuje zawsze znaczenie „godności osoby ludz-

²⁴ *Człowieka portret własny*, [w:] J a n P a w e ł I I, *Mężczyznę i niewiastę stworzył ich. O Jana Pawła teologii ciała*, Lublin 1981, s. 11.

kiej” i przedstawia „integralną wizję człowieka” w jego jedyności i niepowtarzalności. Podkreśla przy tym, że chodzi nie o człowieka abstrakcyjnego, ale rzeczywistego, nie o gatunek ludzki, ale o człowieka konkretnego, historycznego. Chodzi o człowieka „każdego” Każdego z osobna, który żyje w różnych wspólnotach: rodzinnych, pracowniczych, towarzyskich, w społeczeństwie, w obrębie swojego narodu, w określonym państwie, w społeczności międzynarodowej. Wszystkie te wspólnoty i instytucje swoimi tradycjami, przyzwyczajeniami i urządzeniami mają służyć takiemu właśnie człowiekowi.

Tradycja jest tutaj tak istotna, ponieważ stanowi swoisty „punkt wyjścia”, strukturę wartości i znaczeń, w których przychodzi się na świat. Tradycja jest dana (pomaga zrozumieć i wyjaśnić rzeczywistość) i zadana. Jeśli nie staje się aktualna w teraźniejszości, podlega wypaczeniu w postaci tradycjonalizmu, przed którym Jan Paweł II przestrzega.

Odniesienie wychowania człowieka do Boga i ukazanie relacji i czynności wychowawczej na płaszczyźnie zbawczej pozwala dopełnić całościowy obraz tegoż człowieka i jego wychowania. W wizji tej grzech i „tajemnica nieprawości”, decydując – zgodnie z tradycją Kościoła – o potrzebie bycia wychowywanym, nie określają człowieka do końca. Bóg, który w osobie swojego Syna dokonuje odkupienia rodzaju ludzkiego, nie tylko nie jest rywalem człowieka, ale – jak naucza Jan Paweł II – pozwala mu zrealizować się w pełni na swój obraz i podobieństwo. Człowiek stworzony na obraz Boga potrafi nieskończenie przekroczyć samego siebie i powołany jest do przekraczania wszechświata²⁵

Pedagogiczne orędzie, które głosi Jan Paweł II, jest atrakcyjne i pełne nadziei, ponieważ przedzierając się przez skorupę mentalności powszechnej, jest ono chrześcijańskim orędziem Kościoła mającym swoją dwutysięczną tradycję wychowawczą. „Jest ona pisana – jak czytamy w liście papieskim *Juvenum patris* – przez rodziców i rodziny, kapłanów i świeckich, przez mężczyzn i kobiety, instytucje zakonne i ruchy kościelne, które wykonując zgodnie z własnym charyzmatem pracę wychowawczą, przedłużają dzieło bos-

²⁵ *Przemówienie na audiencji ogólnej 27.07.1983*, [w:] J a n P a w e ł II, *Nauczanie społeczne*, Warszawa 1987, s. 232; por. t e n ż e, „*Powołanie do życia Papieskiej Rady do spraw Kultury*” *List do Kardynała Sekretarza Stanu Agostino Casaroli*, Rzym, 20 maja 1982, [w:] *Wiara i kultura*, Rzym 1988, s. 149; t e n ż e, „*Wolność, współdziałanie, uniwersalność, służba człowiekowi – warunkami prawdziwego rozwoju kultury*” *Przemówienie do naukowców i przedstawicieli świata uniwersyteckiego*, Madryt, 3 listopada 1982, [w:] *Wiara i kultura*, s. 182.

kiego wychowania, osiągającego swój szczyt w Jezusie Chrystusie” (nr 7). Jan Paweł II uosabia zaś Kościół otwarty i przemawiający do ludzi nie tylko z wysokości autorytetu, którego źródłem jest stopień pewności co do zbawczej roli depozytu otrzymanej prawdy, ale z głębi przekonania, że przekaz prawdy jest jedyną szansą ocalenia duszy człowieka w dzisiejszym świecie i jest sprawą „być albo nie być” osoby ludzkiej.

Kolejnym źródłem atrakcyjności papieskiej pedagogii jest uwrażliwianie na różnorodne wartości, w tym wartości poznawcze, estetyczne, moralne, społeczne, religijne itp. Zasadniczo wartości te są odczytywane i mogą być pomyślane, a nie wymyślane.

Inne źródło aktualności tego przesłania tkwi w przyjmowanym osobowym wzorze wychowania i kultury, budowaniu świadomego podmiotu; przywoływaniu pełnego obrazu osoby czy ukazywaniu prawdy o dobru.

Nadzieję na wieczną aktualność tego przesłania niesie też fakt, że pojęcia takie, jak człowiek, godność, osoba, osobowość, wychowanie, odpowiedzialność, społeczeństwo, historia czy wartość są odczytywane rozumem i komunikowane sercem. I są to pojęcia zgodne z tradycją chrześcijańską, nauczaniem Ojców Kościoła i bezpośrednich poprzedników Jana Pawła II na stolicy apostołskiej²⁶

Papieska wizja wychowania jest atrakcyjna, ponieważ wychodząc z wiary, wnosi nadzieję. Odkrywa też zapomniane dziś coraz częściej wymiary wychowania, a w szczególności wymiar personalistyczny, duchowy, noetyczny, moralny, kulturowy, społeczny i religijny. Wymiar religijny zaznacza się tym, że mamy tu do czynienia z pedagogią wiary żywej, głęboko wiążącej człowieka z Bogiem i ludźmi w osobie Jezusa Chrystusa jako jedynego Pana i Zbawiciela.

III. ATRAKCYJNOŚĆ TKWIĄCA W METODYCZNEJ WARTOŚCI ANALIZOWANEGO NAUCZANIA

Jeśli chodzi o ten wymiar atrakcyjności papieskiego przesłania pedagogicznego, to można przyjąć, że analogicznie do wezwania chrześcijańskiego, atrakcyjność ta manifestuje się w tym, że analizowane wychowanie jest

²⁶ W celu udokumentowania wystarczy przywołać *Deklarację o wychowaniu chrześcijańskim Soboru Watykańskiego II* przyjmującą prawdę o godności osoby jako podstawę całości kształtu procesu wychowawczego.

„elementarne w przekazie”, „integralne w wymiarach”, „wspólnotowe w realizacji” i „zdecydowane jako gest”²⁷

Nie ma wątpliwości, że przesłanie to obejmuje całego człowieka i jego problemy rozgrywające się tu i teraz. Jest proste, rzeczowe i skierowane do wszystkich. Zawarta w nim prostota ma zdolność dostosowywania się do uwarunkowań każdego, a związek ze sprawami istotnymi pozwala osiągnąć cel i uniknąć niepotrzebnych trudności. Papieska propozycja wychowania wyodrębnia istotne elementy konstytutywne i mocno podkreśla ich wartość. Prowadzi też do szerokiego rozumienia wszystkich pojawiających się sytuacji, a także do umiejętności wartościowania i przyjmowania nieskończonej różnorodności wyrazów wartości. Przy czym „elementarne” nie znaczy tu „ogólne”, ale raczej precyzyjne w elementach istotnych i odnoszących się do doświadczenia każdego. Przesłanie to liczy się z wartością każdej osoby. A będąc bezpośrednio skierowanym do jej wolności, zakłada zdecydowane pobudzenie jej świadomości i sprowokowanie jej inicjatywy. Ta inicjatywa może być przeżywana w niekończących się gradacjach, co znaczy, że odpowiedź może być udzielana w najrozmaitszy sposób i na bardzo różnych poziomach. Jednak jakikolwiek gest, jakikolwiek czyn podjęty dla głoszonego ideału stanowi ważny wkład dla wzrostu i rozwoju osoby, a to zakłada cierpliwość i niegorszenie się dobrem innych. Przy czym Jan Paweł II, wychodząc od wolnej woli osoby i mając na uwadze wartość jej czynu, daje wyraz przekonaniu, że kontynuacja pierwotnego zaangażowania osoby zakłada konieczność związku wychowawczego opartego nie tyle na głoszeniu idei, co na ich współdoświadczeniu i dostosowywaniu się do poszczególnych wychowywanych i ich poziomu rozwoju. Stąd wychowujący, chcąc zdobyć sympatię i zaufanie, musi liczyć się z konkretnymi, a te tkwią w sytuacji wewnętrznej wychowywanego, jak i w środowisku, które wywiera decydujący wpływ na życie osoby w danym momencie.

Z kolei „integralność” przesłania pedagogicznego Jana Pawła II, jak to już było sygnalizowane, zdaje się tkwić przede wszystkim w całościowym widzeniu człowieka i w zdolnej do zaofiarcowania znaczenia wszystkiego – kulturze miłości. Rozumiana jest ona jako zasada i prawo bez granic oraz katolickość wyrażająca się zmysłem ekumenicznym i misyjnym, a także życiem dla całego świata w poczuciu uniwersalności perspektyw Kościoła i zdolności do wierności chrześcijańskim powinnościom. Integralność papieskiego ujęcia

²⁷ Są to określenia, jakie wezwaniu chrześcijańskiemu przypisuje ks. L. Giussani; por. *Śladami chrześcijańskiego doświadczenia*, Warszawa–Struga–Kraków 1988, s. 77-101.

wychowania wyraża się w tym, że ogarnia ono całość ludzkiego życia i zmierza do krytycznej i systematycznej świadomości całej rzeczywistości, tak by ta mogła być użyta w sposób najbardziej intensywny i odpowiedni dla człowieka, tzn. rozumny, wolny i odpowiedzialny.

Natomiast „wspólnotowość w realizacji”, gwarantując skuteczność wychowania opartego na współdziałaniu podmiotów wychowujących w przesłaniu papieskim, zakłada przynależność do konkretnego miejsca i ludzi, uznanie innych, a także współdzielenie własnego istnienia z nimi, współżycie i pracę, poprzez którą osobowość wychowywanego dochodzi do całkowitej dojrzałości wyrażającej się w postawie ofiarnej miłości, służbie na rzecz jedności i dyspozycyjności wobec autorytetu.

Przypisując papieskiemu wychowaniu przymiot „zdecydowanego jako gest”, chodzi o tę wyjątkową dla Ojca Świętego umiejętność podjęcia odważnej i jasnej inicjatywy wychowawczej opartej na tradycji chrześcijańskiej i doświadczeniu Kościoła, co wobec powszechnej mentalności – często przecież przeciwnej, a nawet wrogiej chrześcijańskim ideałom – nie było i dalej nie jest łatwe. Postawa taka powstaje na styku wiary i życia, przeżywanej terażniejszości, uznawanej tradycji i podającej racje krytyki. Zakłada spójność w stosunku do ideału, potrzebę wspólnoty i chroni młodego człowieka od mentalnego zniewolenia. Nie pozwala też ulegać opinii publicznej kreowanej przez możnych tego świata.

IV NADZIEJE ZWIĄZANE Z PAPIESKĄ WIZJĄ WYCHOWANIA

Znaczenie tej jakże czytelnej i mającej moc przekonywania dla współczesnych wizji jest wielorakie i trudno je przecenić. Papieska koncepcja wychowania, wychodząca z „antropologii adekwatnej” i będąca otwartą na prawdę każdego ludzkiego „ja”, istniejącego w określonym miejscu i czasie, jako bazę wyjściową przyjmuje to, kim jest człowiek i jakie są jego predyspozycje i przypadłości. Bazując na naturze i doświadczeniu, wprowadza w to, co prawdziwe zawsze, wszędzie i dla każdego. Komunikując przeszłość przeżywaną w terażniejszości, uczy wszystko badać i zachowywać jedynie to, co szlachetne. Zwraca uwagę na potrzebę i świadomość celu, do którego człowiek zmierza, oraz okoliczności życia, poprzez które jest wychowywany, a więc miłość do samego siebie, do drugiego, do świata i tradycji, odkrywanie piękna przyrody, doznania estetyczne, poznanie – jako sposób wyrażania potrzeby rozumu, spotkania w prawdzie z samym sobą, z ludźmi,

z przyrodą i z kulturą, środowisk wychowujących, takich jak dom, szkoła, grupa rówieśnicza, Kościół, naród, ruch czy stowarzyszenie. Ojciec Święty podkreśla znaczenie elementów konstytuujących osobowość ochrzczonego, a w szczególności: miłość do prawdy, doświadczenie żywej wiary, życie nadzieją w każdej okoliczności, przynależność i współdzielenie potrzeb, gotowość do przemiany, ofiary i wyrzeczenia, uczenie się postawy korygowania, przebaczenia i akceptowania drugiego w jego inności, jak również świadomość misji i konieczność właściwie pojętej pracy ascetycznej. Jan Paweł II, widząc potrzebę wspomagania procesu wychowawczego – opartego na zasadzie komunii i współpracy wszystkich członków – przez formację chrześcijańską w wymiarze ludzkim i duchowym, przestrzega przed pokusą zwątpienia w wartość dobra trudno osiągalnego, pokusą zamknięcia się we własnym świecie i pokusą pogodzenia się z bylejąkością. Daje przy tym jasny plan wychowawczy oparty na Ewangelii. W planie tym nie ma miejsca dla aktualnych błędów zagrażających wychowaniu, natomiast są podstawy pod papieską „paedagogię perennis”, w świetle której szczególnie jasno widać błędy współczesnych redukcjonistycznych teorii pedagogicznych. Papież, charakteryzując główne wymiary i płaszczyzny wychowania „ogarniającego wszystko”, a zarazem otwartego na prawdę, religię i sens, przede wszystkim pragnie wyposażyć słuchających go w umiejętność odkrywania doświadczenia własnego człowieczeństwa i solidną kulturę humanistyczną. Czyni to, stawiając szczególnie ludziom młodym wiele zadań związanych z ich wszechstronnym rozwojem osobowym i formacją uwzględniającą potencjał umysłu, woli i serca. W licznych spotkaniach z młodymi wskazuje na wielką godność człowieka, doświadczenie ludzkiej transcendencji, siłę płynącą z wiary i „prawdę o dobru”. Ukazuje wartość spuścizny przeszłości, przybliża treści wiary i wartości ewangeliczne.

W analizowanym nauczaniu jest oczywiste, że wychowanie to ma wymiar indywidualny i społeczny. Jest ono ludzkie, moralne, religijne, społeczne, kulturalne, obywatelskie, seksualne, chrześcijańskie, katolickie i ewangelizujące. Jest wychowaniem do dojrzałości w wierze i miłości. Ten ostatni wymiar wychowania jest bardzo istotny, ponieważ logika miłości jest silniejsza od prostej logiki sylogizmów, co dokumentują swoim życiem święci i błogosławieni. Ich życie dowodzi prawdy, że świętość nie jest abstrakcją, ale jest czymś atrakcyjnym i możliwym do realizacji już w tym życiu. Może też dlatego Jan Paweł II, któremu tak bardzo na sercu leżą sprawy kultury i wychowania, przykładą tak dużą wagę do beatyfikacji i kanonizacji osób atrakcyjnych pedagogicznie.

Kolejnym powodem ponadczasowego znaczenia papieskiego przesłania pedagogicznego jest fakt, że budzi ono z uśpienia moralnego, wymaga konsekwencji w myśleniu i opowiedzenia się za prawdą, miłością i wartością ludzkiego doświadczenia w jego różnych wymiarach. Każe ono kochać każdego – bez wyjątku – człowieka. Co więcej, papieska pedagogia, odpowiadając na katechizmowe pytanie: „w jakim celu żyjemy na tym świecie”, odpowiednio przedstawia przeszłość, uczy konstruktywnego przeżywania terażniejszości i postawy krytycznej wobec całej zastanej rzeczywistości. Szukając prawdy i akceptując autorytet, wskazuje na Jezusa Chrystusa jako na brata i przyjaciela, a wychowując serce człowieka zgodnie z Bożym zamysłem, pozwala pokonać słabość, lęk i zniechęcenie i wypłynąć na głębię miłości, pamiętając, że „kropla świętości więcej znaczy niż ocean geniuszu”²⁸.

BIBLIOGRAFIA

- B i e l a B.: Wypłynąć na głębię miłości, Katowice 2001.
- B e d n a r s k i W. F.: Kultura w nauczaniu Jana Pawła II, „Polonia Sacra”, 1998, nr 2, s. 11-40.
- Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim „Gravissimum educationis”, [w:] S o b ó r W a t y k a Ń s k i II. Konstytucje – Dekrety – Deklaracje, Poznań 2002, s. 314-324.
- D y c z e w s k i L.: Kultura i praca w nauczaniu Jana Pawła II, [w:] „Żeby nie ustała wiara” KUL przed wizytą Ojca Świętego Jana Pawła II, red. J. Homerski, J. Kondziela, Lublin 1989, s. 249-269.
- G i u s s a n i L.: Śladami chrześcijańskiego doświadczenia, Warszawa–Struga–Kraków 1988, s. 77-101.
- J a n P a w e ł II: Adhortacja apostolska „Familiaris consortio”, [w:] Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II, t. I, Kraków 1996, s. 67-162.
- J a n P a w e ł II: Agli operatori scolastici nel Duomo di Torino – 4 settembre 1989, [w:] Pensieri del magistero di Giovanni Paolo II, Roma 1989, s. 97.
- J a n P a w e ł II: „Gratissimam sane” List do Rodzin z okazji Roku Rodziny, [w:] Wybór listów Ojca Świętego Jana Pawła II, red. P. Słabek, J. Jękot, t. 1, Kraków 1997, s. 274-336.

²⁸ G o n u o d – cyt za: B. B i e l a, *Wypłynąć na głębię miłości*, Katowice 2001, s. 7.

- J a n P a w e ł II: Encyklika „Centesimus annus”, [w:] Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II, Kraków 1996.
- J a n P a w e ł II: Encyklika „Laborem exercens”, [w:] Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II, Kraków 1996.
- J a n P a w e ł II: Encyklika „Sollicitudo rei socialis”, [w:] Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II, Kraków 1997.
- J a n P a w e ł II: „Juvenum Patris” List Ojca Świętego Jana Pawła II do umiłowanego syna Egidio Vigano, przełożonego generalnego Towarzystwa Salezjańskiego, w setną rocznicę śmierci św. Jana Bosko, [w:] Wybór Listów Ojca Świętego Jana Pawła II, t. II, Kraków 1997, s. 626-643.
- J a n P a w e ł II: Omelia a Prato, in Piazza Mercatale – 19 marzo 1986, [w:] Pensieri del magistero di Giovanni Paolo II, Roma 1989, s. 96.
- J a n P a w e ł II: „Parati semper” List apostolski Ojca Świętego Jana Pawła II do młodych całego świata z okazji Międzynarodowego Roku Młodzieży, Rzym 1985.
- J a n P a w e ł II: Powołanie do życia Papieskiej Rady do spraw Kultury. List do Kardynała Sekretarza Stanu Agostino Casaroli, Rzym, 20 maja 1982, [w:] Wiara i kultura. Dokumenty, przemówienia i homilie, wybór tekstów i oprac. M. Radwan, S. Wylęzek, T. Gorzkulanka, Rzym–Lublin 1988, s. 146-152.
- J a n P a w e ł II: Posynodalna adhortacja apostolska „Christifideles laici”, [w:] Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II, t. I, Kraków 1996, s. 271-380.
- J a n P a w e ł II: Przemówienie na audiencji ogólnej 27.07.1983, [w:] Jan Paweł II. Nauczanie społeczne, t. VII, Warszawa 1987, s. 232.
- J a n P a w e ł II: Teologia kultury. Wybór tekstów, [w:] Poznać człowieka w Chrystusie. Jan Paweł II o godności ludzkiej, red. J. Kowalski, D. Sikorski, G. Ślęzak, Częstochowa 1983.
- J a n P a w e ł II: „W dziele kultury Bóg zawarł przymierze z człowiekiem” Przemówienie do świata kultury w Rio de Janeiro, 1 lipca 1980, [w:] J a n P a w e ł II, Wiara i kultura, s. 69-74.
- J a n P a w e ł II: „W imię przyszłości kultury” Przemówienie w UNESCO, Paryż, 2 czerwca 1980, [w:] Wiara i kultura s. 51-68.
- J a n P a w e ł II: „Wolność, współdziałanie, uniwersalność, służba człowiekowi – warunkami prawdziwego rozwoju kultury” Przemówienie do naukowców i przedstawicieli świata uniwersyteckiego, Madryt, 3 listopada 1982, [w:] J a n P a w e ł II, Wiara i kultura, s. 175-184.
- K a c z o r A.: Koncepcja kultury Jana Pawła II, „Akcent”, 1998, nr 3, s. 146-153.
- K o w a l s k i A.: Kultura w integralnym rozwoju człowieka w świetle nauczania papieża Jana Pawła II, [w:] Służyć prawdzie i miłości, Częstochowa 1986, s. 251-268.
- R y b i c k i R.: Pedagogiczne treści w nauczaniu Jana Pawła II, „Wychowawca”, 3(1995), nr 11, s. 5-7.
- R y n i o A.: Integralne Wychowanie w myśli Jana Pawła II, Lublin 2004.
- R y n i o A.: Jana Pawła II wizja wychowania, [w:] Pedagogika katolicka. Zagadnienia wybrane, red. A. Rynio, Stalowa Wola 1999, s. 263-280.

- S t a c h o w s k i Z.: Kultura w ujęciu Jana Pawła II, [w:] Jan Paweł II a wyzwanie współczesności, Warszawa 1991, s. 25-54.
- S t y c z e ń T.: Człowieka portret własny, [w:] J a n P a w e ł II, Mężczyzną i niewiastą stworzył ich. Chrystus odwołuje się do „początku” O Jana Pawła teologii ciała, t. 1, red. T. Styczeń, Lublin 1981, s. 5-13.
- W o j t y ł a K.: Miłość i odpowiedzialność, Lublin 1986.

PEDAGOGICAL ATTRACTIVENESS OF JOHN PAUL II'S MESSAGE

S u m m a r y

The presented sources and manifestations of the timeless topicality of the Pope's vision of upbringing unveil its integral formulation. First of all, it is visible in its, infiltrated by faith, anthropological reflection on human being. In this reflection the integral perception of man is a condition of the integral upbringing.

The analysis provided confirms the thesis that the Pope's pedagogy has at its roots „the adequate anthropology” and the openness of the person's heart towards the objective truth, including the truth about Jesus Christ who is the „center of the cosmos and history” (RH) and a foundation of the truth about man. Having its anthropological foundation, the Pope's pedagogy is an attractive one, as it allows to work out a comprehensive vision of upbringing, suitable for the present day. This vision defies the culture of despair and hopelessness, dehumanization, nihilism, existential cynicism and axiological relativism. In this vision science, technology and art, peace and justice, the knowledge of God and the true religion, nature and the grace of God, faith, hope and love – they do not exclude but complement each other.

The timeless attractiveness of the Papal pedagogical message seems to reside in the fact that while having as its foundation the compatibility and completeness of man's picture, it allows to think over the complex issue of upbringing and the personal history of creating the personality of exceptional people. It also allows to bow down before the Catholic interpretation of upbringing and the human lot.

Słowa kluczowe: Jan Paweł II, wychowanie: jego istota, integralność, nowość, czytelność, atrakcyjność, metodyka, konkretność, wspólnotowość, aktualność i teologiczno-antropologiczne źródła.

Key words: John Paul II, upbringing: its sources, integrity, newness, legibility, attractiveness, methodology, concreteness, communion, topicality, theological and antropological sources.